

Psychologické postuláty osobnosti pachatele trestného činu

Psychological personality postulates offender

Martin Zavřel

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martin ZAVŘEL**
Studijní program: **B 3902 Inženýrská informatika**
Studijní obor: **Bezpečnostní technologie, systémy a management**

Téma práce: **Psychologické postuláty osobnosti pachatele
trestného činu**

Zásady pro vypracování:

1. Zpracujte bakalářskou práci, jejímž cílem je vymezení psychologických aspektů osobnosti pachatele trestného činu, motivace, typy a profily pachatelů trestné činnosti, využití obecné a forenzní psychologie.
2. Pro vlastní potřebu zpracujte rešerši literatury, která se vztahuje k tématu BP.
3. V úvodu bakalářské práce zařadit krátký obecný exkurs do psychologie, kriminologie (příp. kriminalistiky) ve vztahu k otázkám osobnosti pachatele.
4. Definovat osobu pachatele trestného činu z pohledu trestního práva.
5. Vymežit psychologické aspekty, typy a profily osobnosti pachatele trestného činu.
6. Využití obecné a forenzní psychologie při odhalování a objasňování trestné činnosti.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

1. BRABEC, F. a kol.: Bezpečnost pro firmu, úřad, občana. Public History, Praha 2001.
2. BRABEC, F. a kol.: Soukromé detektivní služby. Eurounion, Praha 1995.
3. BRABEC, F. a kol.: Ochrana bezpečnosti podniku. Eurounion, Praha 1996.
4. ČÍRTKOVÁ, J.: Forenzní psychologie, Eurounion, Praha 1998.
5. ČÍRTKOVÁ, J., VLČEK, M., ZOUBKOVÁ, I.: Vybrané problémy kriminologie. Institut pro výchovu a vzdělávání, Praha 1991.
6. FOOT, M., HOOK, C.: Personalistika. Computer Press, Praha 2002.
7. CHMELÍK, K.: Novelizace trestněprávních norem a organizovaný zločin. Odborná sdělení kriminalistického ústavu, Praha 1995.
8. KAMENÍK, J., BRABEC, F. a kol.: Komerční bezpečnost (Soukromá bezpečnostní činnost detektivních kanceláří a bezpečnostních agentur). ASPI, Praha 2005.
9. KUBOVÁ, E.: Latentní kriminalita a její výzkum ve světě. Kriminalistika č. 4/1991, Praha 1991.
10. KUČHTA, J.: Kriminologie I., II. část. Masarykova univerzita, Brno 1993.
11. MACEK, P. a kol.: Bezpečnostní služby. Policie History, Praha 2001.
12. MACEK, P., NOVÁK, F.: Soukromé bezpečnostní služby. Policejní akademie, Praha 1997.

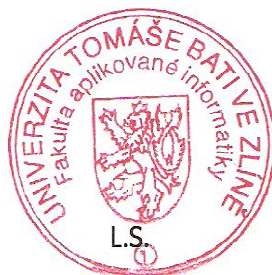
Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Mgr. Stanislav Zelinka
Ústav elektrotechniky a měření

Datum zadání bakalářské práce: 20. února 2009

Termín odevzdání bakalářské práce: 20. května 2009

Ve Zlíně dne 20. února 2009

prof. Ing. Vladimír Vašek, CSc.
děkan

doc. RNDr. Vojtěch Křesálek, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Má bakalářská práce může být jakousi pomůckou pro zaměstnance podniků komerčně bezpečnostního charakteru za účelem typování možných pachatelů trestných činů. Vystihuje vztah psychologie, forenzní psychologie a kriminologie k provozu průmyslu komerční bezpečnosti v okruhu typování možných pachatelů, profilování a zkoumání motivace k trestné činnosti.

Klíčová slova: průmysl komerční bezpečnosti, typologie pachatelů, forenzní psychologie, kriminologie, profily, motivace.

ABSTRACT

My bachelor thesis may be a tool for employees of commercial security companies for the purpose of typology of potential offenders. It reflects the relationship of psychology, forensic psychology and criminology to the operation of the commercial security industry in the area of typology of potential offenders, profiling and examination of the motivation for crime.

Keywords: commercial security industry, typology of offenders, forensic psychology, criminology, profiles, motivation.

Poděkování, motto

Děkuji panu PhDr. Mgr. Bc. Stanislavu Zelinkovi za vedení při mé bakalářské práci a panu Lukáši Sentlovi za cenné připomínky z praxe. Dále děkuji svým rodičům a blízkým, od kterých se mi dostávalo podpory během celého trvání studia.

Citát:

„Naše těla jsou zahrady, jež ošetřuje naše vůle zahradník. Ta rozhoduje o tom, co z nich vyroste.“

Shakespeare William

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

.....
podpis diplomanta

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 OBECNÝ EXKURS DO PSYCHOLOGIE A KRIMINOLOGIE	12
2 PACHATEL TRESTNÉHO ČINU Z HLEDISKA TRESTNÍHO PRÁVA	15
2.1 PŘÍČETNOST	15
2.2 VĚK.....	17
3 PSYCHOLOGIE PACHATELE	18
3.1 ZDROJE ZLOČINNOSTI.....	18
3.2 SOCIOSTRUKTURÁLNÍ TEORIE.....	18
3.3 SOCIOPROCESUÁLNÍ TEORIE	20
3.4 VIKTIMOLOGICKÉ TEORIE.....	23
II PRAKTICKÁ ČÁST	25
4 OSOBNOST PACHATELE – KRIMINÁLNÍ OSOBNOST	26
4.1 TYPOLOGIE OSOBNOSTI PACHATELE.....	26
4.2 SOCIALIZOVANÝ TYP.....	26
4.3 NEUROTICKÝ TYP	27
4.4 PSYCHOPATICKÝ TYP	27
4.5 MENTÁLNĚ NEDOSTAČIVÝ TYP.....	27
4.6 PSYCHOTICKÝ TYP	28
5 MOTIVACE KRIMINÁLNÍHO JEDNÁNÍ	29
5.1 ZKOUMÁNÍ KRIMINÁLNÍ MOTIVACE.....	29
5.2 PRAKTICKÉ POSUZOVÁNÍ MOTIVACE TRESTNÉHO ČINU	30
6 NEBEZPEČNOST PACHATELE	31
7 EMPIRICKÉ PROFILY PACHATELŮ	32
7.1 PACHATELÉ SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ.....	32
7.1.1 Fixovaný pedofil	33
7.1.2 Regresivní pedofil	34
7.1.3 Agresivní, sadistický pedofil.....	34
7.1.4 Primitivní pedofil	34
7.2 PACHATELÉ SÉRIOVÉHO NÁSILÍ	34
7.3 PACHATELÉ TELEFONNÍHO TERORU	35
7.3.1 Obscenní telefonáty.....	35
7.3.2 Katastrofické telefonáty	35
7.3.3 Výhružné telefonáty	36
7.3.4 Kontrolní telefonáty	36
7.4 PACHATELÉ KRÁDEŽÍ V OBCHODNÍCH DOMECH.....	37
7.4.1 Vývojový pachatel	37
7.4.2 Příležitostný pachatel	37
7.4.3 Recividující pachatel.....	38
7.4.4 Pachatel v ekonomické tísní.....	38
7.4.5 Psychicky nemocný pachatel	38

8	STATISTIKA KRIMINALITY 2008 - HODONÍN	39
	ZÁVĚR	40
	ZÁVĚR V ANGLIČTINĚ.....	41
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	42
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	43
	SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK.....	44

ÚVOD

Od samého počátku věků mezi sebou lidstvo válčí, ubližuje si na všech úrovních bytí a mnohdy nevykazuje žádné výčitky svědomí. Často obyčejné lidi napadá, při tak nesmyslných válkách, které vykazují „dobro“ jen pro úzkou skupinu lidí: Proč to všechno? Co se děje a kam spějeme? Psychologie se nám snaží ze všech sil odpovědět. Ovšem lidská mysl je složitá a tajemná a vědecky ještě zcela neprozkoumaná.

Každý z nás je originální osoba s individuálním přístupem k životu.

Po technické a vědecké stránce se vyvíjíme velmi rychlým tempem. Čas jakoby se zrychlil. Bohužel v tom rychlém tempu života často zapomínáme na druhou stránku svého bytí. Na stránku duševní pohody a lásky.

Toto téma jsem si zvolil, protože mě lidská mysl, její uvažování a procesy probíhající v mysli velmi zajímají. O lidské psychice, motivech jednání apod. toho bylo napsáno již hodně. Ovšem stále se na povrch dostávají nové a nové informace o duševních pochodech každého z nás a často staré hodnoty a teorie zanikají a dávají prostor novým koncepcím. Proto je nutná neustálá aktuálnost tématu.

Cílem mé práce je shrnout nejzákladnější psychologické aspekty osobnosti pachatele trestného činu, motivace, typy a profily pachatelů trestné činnosti, využití obecné a forenzní psychologie.

Mou práci jistě ocení pracovníci v průmyslu komerční bezpečnosti. Jejím základním úkolem je informovat je o způsobech chování různých kriminálních individuů co nejlépe tak, aby byli s to v praxi co nejlépe a hlavně nejrychleji odhalit možný výskyt trestné činnosti a posléze na něj efektivně reagovat.

Tato práce je opřena o vědecké metody jako analýza, syntéza, dedukce a prognózování.

Co se týče celkové struktury práce, tak jsem si dovolil do teoretické části zařadit krátký obecný exkurs do psychologie, kriminologie a forenzní psychologie a aktuální zdroje zločinnosti, jež zahrnují nejpoužívanější kriminalistické koncepce.

Praktická část je směřována k typologii pachatele, k jeho motivaci a profilech a také nebezpečnosti pro jednotlivce či případně celou společnost.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OBECNÝ EXKURS DO PSYCHOLOGIE A KRIMINOLOGIE

„Psychologie se zabývá zkoumáním chování a prožívání. Vznik jednotlivých psychologických disciplín souvisí s pestrostí a různorodostí projevů duševního dění. V závislosti na různých situačních kontextech nabývají duševní jevy různých specifických podob a významových zvláštností. Obecné zákonitosti chování a prožívání se prosazují v příznačných, opakujících se podobách, které jsou současně nepřenositelné na jiný situační a významový kontext. Studium specifických podob chování a prožívání v různých reálných životních procesech a zkoumání chování a prožívání z různých zvolených hledisek vytváří přirozený zdroj diferenciací oboru psychologie na jednotlivé psychologické disciplíny.“
[1]

Zde bych se rád vyzdvihl zvláště jednu z těchto disciplín - forenzní psychologii.

Paní Čírtková – přední česká kapacita v oblasti psychologie jako takové definuje forenzní psychologii takto: *„Forenzní psychologie je aplikovanou psychologickou disciplínou, která se zabývá chováním a prožíváním lidí v situacích regulovaných právem, především však právem trestním. Toto je nejběžnější a nejobvyklejší vymezení, které se opírá o dva podstatné údaje. Za prvé je vyjadřována vazba na psychologii jako vědní obor. Za druhé je vyjadřováno zvláštní určení forenzní psychologie, tj. to, co je pro ni charakteristické uvnitř systému psychologických disciplín a čím se odlišuje od ostatních psychologických aplikací. Specifikum forenzní psychologie spočívá v tom, že zkoumá psychologickou problematiku v právně relevantních situacích. Jejím cílem je zjistit, jak probíhá duševní dění člověka, ocitne-li se v životní situaci, která je postihována zejména trestním právem. Forenzní psychologie se proto zabývá řadou různých problémů, které jsou v obecné poloze zkoumány v jiných psychologických odvětvích (např. v psychologii osobnosti, v obecné, sociální či klinické psychologii). Využívá poznatky z těchto oblastí a dále se soustřeďuje na zjištění, jaké podoby a charakteristiky nabývají tyto jevy u lidí, kteří buď prosazují právo, nebo jsou právu podrobováni.“* [1]

Forenzní psychologie studuje chování a prožívání pachatelů trestných činů a to výhradně v situacích, jež mají význam z hlediska práva. Dovolil bych si zde připomenout význam pojmů chování a prožívání.

Chování – je z vnějšku pozorovatelné, popsatelné a v jisté míře i měřitelné, protože náš organismus reaguje na různé situace a stimuly. Běžně rozlišujeme tři základní úrovně chování:

- Reflexy – představují nejnižší úroveň lidského chování. Toto chování se jeví jako určitý druh spontánnosti, bezděčné odpovědi vyvolané různými situačními podněty. Pro příklad bych udal například orientačně pátrací reflex. K takovému např. dojde, když někde v naší blízkosti dojde třeba k výstřelu. Automaticky se otáčíme za zvukem, abychom jej identifikovali a následně určili stupeň hrozby pro náš organismus.
- Reakce – zde se jedná už o složitější formu chování. Dalo by se to popsat jako naučené odpovědi na určité situace. Pro příklad bych udal třeba ženu, jíž se nějaký sexuální deviant pokouší znásilnit. Takováto žena křičí o pomoc, brání se, protiútok na pachatele.
- Jednání – jedná se o nejvyšší druh lidského chování. Jde o jasný úmysl jedince něco učinit. Skutek jedince je akcí. Nikoli reakcí jak bylo zmíněno výše. Příkladem může být drogově závislý, jež si vytipuje svou oběť, kterou sleduje a poté v hodnou chvíli napadne za účelem okradení.

Pojem prožívání se vztahuje k vnitřnímu duševnímu ději. Tzn. k psychickým jevům. Ty třídíme na psychické procesy (kognitivní apod.), psychické stavy (emocionální, aktivační stav vědomí), psychické vlastnosti (agresivita apod.)

Co se týče pojmu kriminologie, pro bližší informovanost jsem si dovolil orientovat se na webových stránkách Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP), který popisuje pojem kriminologie jako – cituji: „ ... vědu o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole. Kriminologie je naukou multidisciplinární. Kriminalita jako sociálně patologický fenomén má totiž aspekty společenské i osobnostní, a tak kriminologie čerpá své poznatky například ze sociologie, psychologie, psychiatrie, kriminalistiky, pedagogiky, trestního práva, statistiky a dalších oborů. Současně je kriminologie vědou empirickou, neboť zkoumá kriminalitu jako reálný jev. Základním a trvalým úkolem

kriminologie je získávání poznatků o kriminalitě a jejích souvislostech. Výsledky kriminologického poznání mají sloužit především zákonodárným orgánům, justičním orgánům a dalším orgánům sociální kontroly.“ [7]

2 PACHATEL TRESTNÉHO ČINU Z HLEDISKA TRESTNÍHO PRÁVA

- pachatelem TČ je osoba, která svým jednáním uskutečnila všechny znaky TČ
- pouze osoba fyzická, přičetná, starší 15-ti let (dle českého TZ)
- i osoba spolupachatele nebo účastníka
- zásada odpovědnosti za spáchání TČ = trest za TČ smí být uložen pouze pachateli TČ, jemuž bylo spáchání TČ dokázáno
- trestní právo nezná kolektivní odpovědnost a kolektivní trest = individuální odpovědnost

- okolnosti charakterizující osobu pachatele pro účely trestání:

-*zvlášť nebezpečný recidivista* (§ 41, 42)

-*možnost nápravy pachatele* (prognóza budoucího vývoje pachatele na základě objasnění osobnosti, prostředí, v němž se osobnost vyvíjela a bude vyvíjet)

-*poměry pachatele* (osobní a rodinné poměry pachatele v době rozhodování o činu)

-*zmenšená přičetnost* § 32/1

-*polehčující okolnosti* § 33 (např. řádný život před spácháním TČ, přičinění se na odstranění škodlivých následků TČ nebo dobrovolná náhrada způsobené škody)

-*přitěžující okolnosti* § 34 (spáchání TČ ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky, spáchání TČ surovým způsobem, zákeřně, se zvláštní lstí nebo jiným obdobným způsobem) [8].

2.1 Přičetnost

- způsobilost být pachatelem trestného činu v závislosti na duševních schopnostech

- § 12, kdo nemohl pro duševní poruchu v době spáchání činu rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za své jednání trestně odpovědný

- biologickým kritériem je *duševní porucha* (různá délka trvání - vteřiny až léta)

- dalším kritériem je nedostatek rozumové schopnosti (*schopnost rozpoznávací*) nebo *schopnost ovládací*. Stačí nedostatek jedné z těchto schopností.
- samotná existence duševní poruchy nezbavuje trestní odpovědnosti - musí zbavovat schopnosti rozpoznávací nebo ovládací nebo obou schopností
- nedostatek schopnosti rozpoznávací a schopnosti ovládací je třeba posuzovat se zřetelem k povaze TČ (jednoduchou povahu TČ je schopen rozpoznat)
- *zmenšená přičetnost* = stav, kterým byla výrazně zeslabena schopnost rozpoznávací nebo určovací. Není považována za polehčující okolnost (nemusí nutně snižovat nebezpečnost činu pro společnost). Má význam z hlediska rozhodování o trestu:

- **Obligatorně**

- jestliže pachatel spáchá TČ ve stavu zmenšené přičetnosti, který si nepřivodil vlivem návykové látky, přihlédne soud k této okolnosti při stanovení druhu trestu a jeho výměry

- **Fakultativně**

- fakultativní uložení ochranného léčení § 72/2
- snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici za současného uložení ochranného léčení § 32/2
- upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení § 25

Ocitne-li se pachatel ve stavu nepřičetnosti požitím návykové látky a spáchá v něm trestný čin, rozlišujeme:

1. Úmyslné navedení se do tohoto stavu, aby byl spáchán TČ (opití na kuráž apod.)
2. Pachatel spáchá TČ v nepřičetnosti z nedbalosti (např. řidič se opije za přípravy před cestou a neopatrnou jízdou způsobí smrtelný úraz - je odpovědný za trestný čin z nedbalosti)

3. pachatel si přivodí stav nepříčetnosti požitím alkoholického nápoje nebo aplikací jiné návykové látky, ať již úmyslně nebo z nedbalosti - RAUSCHDELIKT . Jeho čin se posoudí jako trestný čin opilství § 201a TZ. [8].

2.2 Věk

- ❖ kdo nedovršíl v době spáchání TČ patnáctý rok věku, není trestně odpovědný § 11
- ❖ trestní odpovědnost nastává dnem, který následuje po dni patnáctých narozenin
- ❖ osoby, které dovršily patnáctý rok a nedovršily osmnáctý rok - m l a d i s t v í
- ❖ dovršení 18 let je osoba plně trestně odpovědná
- ❖ spáchala-li osoba 12-15 let čin, který umožňuje uložení výjimečného trestu - ochranná výchova-obligatorně
- ❖ soud může uložit ochrannou výchovu, spáchá-li osoba mladší 15-ti let čin, který byl jinak byl TČ – fakultativně
- ❖ nedovršíl-li mladistvý, který byl podmíněčně odsouzen , dvacátý rok věku, může se podmíněné odsouzení výjimečně ponechat v platnosti [8].

3 PSYCHOLOGIE PACHATELE

3.1 Zdroje zločinnosti

Osobnost pachatelů trestných činů je mnohdy velmi složitá a komplikovaná. Abychom se dozvěděli, jaké problémy daného pachatele přiměly ke spáchání trestného činu, musíme se podívat za pomyslnou jevištní oponu přímo do nitra jeho osoby. A to se nám podaří pouze tehdy, pokud si uvědomíme, že kriminalita představuje mezioborový problém, jenž musí nutně spolupracovat s jinými vědními disciplínami, jejichž výsledky a zkušenosti se v konečné fázi vzájemně doplňují a prolínají. Důležitý, ba přímo rozhodující význam pro psychologické přístupy mají především kriminologické koncepce. Jedná se o teorie, které se snaží vysvětlit a poukázat na nejčastější příčiny a zdroje kriminálního chování. Kriminality jako takové. Pro tyto koncepce (teorie) je stěžejní důkladné podrobení tzv. empirické verifikaci, čili určité formě ověření, která se zakládá na zkušenostech a je aktuální. Tyto koncepce prokázaly svou praktickou výkladovou hodnotu i tím, že z nich lze odvodit reálné programy prevence určitých kriminálních jevů. Pan Schneider vyzdvihl jako aktuální zejména tři tyto teorie. Jedná se o:

- I. Sociostrukturální teorie
- II. Socioprosuální teorie
- III. Viktimologicky orientované teorie

3.2 Sociostrukturální teorie

Z názvu je patrné, že jsou tyto teorie založené na sociologickém způsobu myšlení. V dnešní době existuje ve dvou variantách, a to jako teorie sociální dezorganizace a teorie anomie.

A. Teorie sociální dezorganizace

Jejími autory jsou Severoameričani Clifford R. Shaw a Henry D. McKay. Zde jsou zásadními pojmy „sociální organizace“ a „sociální dezorganizace“. Čili protipóly kontinua společnosti, jež vyjadřují vnitřní stav sociálního systému. Co se týče sociální organizace, zde se systém vyznačuje těmito prvky: [1]

- Souladem norem a hodnot (členové společnosti akceptují a respektují všem společná pravidla, mají jasno ve svém žebříčku hodnot),
- Systémovou soudržností (členové společnosti mají zájem na setrvání systému, drží spolu a společně uplatňují kontrolní mechanismy, vytváří hustou síť neformálních struktur),
- Řádnými způsoby interakce (členové společnosti dbají na dobré způsoby při vzájemné interakci).

Stav sociální dezorganizace je opakem výše zmíněné sociální organizace. Pro ni je příznačné toto:

- Destrukce sociální kontroly
- Deziluze
- Hodnotová dezorientace členů systému
- Úpadek mezilidských vztahů
- Řídká sociální síť plodící anonymitu, která frustruje velké skupiny obyvatel a negativně poznamenává dorůstající děti a mládež

Přirozený důsledek je pak např. sociálně deviantní chování, kriminální jednání či jiná sociální patologie jevící se jako „normální“ reakce na zmíněné vnější okolnosti. V současnosti se tato koncepce dočkala opětovného zájmu. Za viditelné znaky sociální dezorganizace jsou dnes např. považovány:

- Rostoucí plochy neobývaných zrušených budov
- Bandy teenagerů toulající se ulicemi
- Pouliční prostituce
- Veřejné konzumování alkoholu
- Obtěžování žen na veřejných prostranstvích
- Drogy
- Veřejné provozování hracích automatů

Původní koncepce pánů Shawa a McKaye byla opětovně empiricky verifikována a dočkala se inovace, o kterou se zasloužili pánové Schuerman a Kobrin (1986).

Oba badatele zajímalo, jaký je sociální život uvnitř sociálně slabých lokalit, jaký má dopad na budoucí životy jejich obyvatel v dlouhodobějším časovém horizontu. Zaměřili se na studium dynamiky sociální struktury ve čtvrtích sociálně slabých vrstev. Zavedli nový pojem, a to : „Community Crime Career“ neboli tzv. jev „Komunální kriminální kariéry“, který předpokládá kriminální kariéru jako vývojový model platný nikoli pro jedince, nýbrž pro celé sociální skupiny. Zde se má na mysli, že existují určité vnější okolnosti, které kriminalizují celé skupiny. Za tyto vnější okolnosti se považují právě výše popsané znaky sociální dezorganizace.

B. Teorie anomie

Jejími zakladatelem je francouzský sociolog Durkheim. Hlavní myšlenkou této teorie je, že v době rychlých sociálních změn se otřásají tradiční hodnoty, nové ideály a normy zatím ještě nevznikly. Tím pádem dochází ke stavu hodnotového vakuua, anomie, jehož důsledkem je nárůst kriminality v dané společnosti.

Ve společnosti, která je stabilní, jsou předem stanovené cíle i prostředky obecně akceptovány a také dostupné. Současné společnosti však ztrácejí svou stabilitu, neboť při identických cílech blokují legitimní prostředky pro jejich naplňování u nejnižších sociálních vrstev (např. nedostatečná pozornost vyrůstajícím dětem, přístup ke vzdělání omezen). Jednotlivci se na takovou skutečnost adaptují tím, že se snaží svých vytyčených cílů dosáhnout nelegálním způsobem.

3.3 Socioprocesuální teorie

Typickým znakem je důraz na sociální procesy. Každý jedinec je ve svých sociálních podmínkách poměrně silně ovlivňován blízkým (mikrosociálním) a vzdálenějším (makrosociálním) okolím. Tyto teorie se nespokojují s tvrzením, že za určitých okolností (dezorganizace, anomie) je nezákonné chování normální. Odmítají předpoklad, že individuální projevy kriminality (vraždy, krádeže, fyzická agresivita vůči okolí) jsou kopií úpadku sociálního prostředí (lokality z různými potulnými individui, ekonomicky a sociálně slabé části).

Mezi aktuální teorie z této oblasti řadíme:

A. Kognitivní teorie sociálního učení

Tento styl kombinuje tyto prvky přístupu, a to kognitivní psychologii s koncepcemi odvozenými z behaviorismu. Hlavní behavioristická myšlenka: Tak jako ostatní vzorce chování, je i spáchaný zločin důsledkem předcházejících forem sociálního učení na principu posilování, nápodoby a identifikace. Kognitivní psychologie pak ukazuje tyto výkladové principy (na vnější podněty reaguje jedinec individuálně, osobně si zvolí, co je pro něj důležité a co nikoliv). Z tohoto vyplývá, že je kriminalita osvojeným chováním. U takového chování je hlavní motivací výsledná euforie, kterou pachatel prožívá po pro něj úspěšném kriminálním činu. Jak je patrné, určitou nemalou roli zde hraje psychologická atraktivita zločinu.

B. Teorie kontroly

Soustřeďuje se na proces osvojování sociálně konformního chování. Pro to, aby se jedinec naučil sociálně přijatelným způsobům chování, musí dobře fungovat formální a neformální instance kontroly. Kriminální chování pak později vzniká při různých poruchách jedince s instancemi kontroly. Nejznámější teorií kontroly je koncepce od Travis Hirschiho. Sociální vazbu jako pojem dělí na čtyři části: [1]

- Sociální citlivost (tj. zájem a respekt k přáním a očekávání druhých),
- Prosociální orientace (připravenost osobně se angažovat podle platných konvencí, ochota chovat se konvenčním způsobem),
- Akceptování a schvalování morálních a sociálních hodnot (víra v platnost konvenčních, tradičních hodnot),
- Osobní zainteresovanost (vyjádřená např. časovými investicemi do udržování sociálních vazeb).

C. Labeling

Labeling, čili etiketování. Hlavní tezí labelingu je, že kriminalita vzniká na základě „připisování významů určitým činům“.

L. Čírtková k labelingu: „... je třeba studovat nejen pachatele, ale také reálné interakce mezi těmi, kteří utvářejí a prosazují zákony, a těmi, kteří tyto zákony porušují. V teoretickém pozadí se tímto ocitá zásadní předpoklad, že pachatelé nejsou bytostně odlišná individua disponující specifickými vlastnostmi, které je spolehlivě diferencují od sociálně konformní většiny. Kriminalita je ve skutečnosti sociální etiketou vznikající až v interakci jedince s instancemi formální kontroly“. [1]

Tuto teorii pak dále popsal E. M. Lemert (1951). Rozlišil tzv. primární a sekundární deviaci (odchylka). Primární deviace může mít mnoho různých, avšak vzájemně blízkých podob. Pro lepší přiblížení problematiky udám pár příkladů (lhaní, svévolné používání cizích předmětů, toulání se, neposlušnost atd.). Tato pro mnoho lidí na první pohled neškodná deviace může přerůst do sekundární deviace. Čili člověk (pachatel), jenž např. něco ukradne a bude dopaden, dostane od orgánů prosazující právo (policie, justice atd.) „nálepku“ či „etiketu“ např. kriminálního jedince nebo problémového dítěte apod. Tato „nálepka“ všeobecně diskriminuje jedince a omezuje jeho možnosti uplatnit se ve společnosti (těžké získávání práce, problém si najít partnera...). Jde tu o proces, kde se určitá osoba definuje a sebeuvědomuje jako pachatel. Jsou stimulovány a zdůrazňovány přesně ty vlastnosti, které se na pachateli kritizují.

D. Teorie životní cesty

Tato teorie staví na tom, že kriminální chování má svá vývojová hlediska, čili tzn. že toto chování je určitým produktem interakčních procesů probíhajících celý cyklus života.

Blíže se zabývá otázkou, proč se jedinci začnou chovat kriminálně, kvůli čemu pokračují v takovémto chování, kdy se jejich útoky stupňují a kdy naopak stagnují nebo ustávají úplně.

3.4 Viktimologické teorie

Tato poslední názorová skupina rozšiřuje perspektivu nahlédání na zločin o nový aspekt. A to o hledisko oběti a bezprostředních situačních momentů. Je to poměrně nová věc, jenž existuje zhruba posledních pětadvacet let. V současnosti nabízí tyto aktuální koncepce:

A. Teorie rozdílných struktur příležitostí

Rozlišuje tyto tři základní postuláty:

- Motivovaný pachatel
- Vhodná oběť útoku
- Absence člověka, jenž by byl schopen bránit napadeného

Dnešní doba je dobou velkých sociálních změn. Věda a technika se velmi rychle rozvíjejí a tím dávají vzniknout různým technickým vymoženostem. Kvalita života se ve vyspělých zemích vysokým tempem zvyšuje. Masová produkce plodí stále více zboží, jež je dostupnější a viditelnější. Lidé si obstarávají drahé a kvalitní věci, na které si mnohdy berou půjčky. Zajistit ochranu pro naše cennosti a jiné movité věci je stále obtížnější. Díky technice a informacím, jež může potencionální pachatel získat na internetu nebo v knihách, je spáchání např. loupeže v některých případech jednodušší. Navíc vzniká hodně objektů, jenž jsou dlouhý čas bez osazenstva (komerční a průmyslové budovy jsou mimo pracovní dobu bez osazenstva, vzrůstá počet obyvatel, jež jsou minimální čas doma). Logicky si můžeme tedy odvodit, že motivování ke kriminálním skutkům se odvíjí podle modelu „ přehled možného rizika“ a „předpokládaný zisk“. Pachatel je zde definován jako „myslící kriminálník“.

B. Model zranitelnosti vyplývající ze životního stylu

„Pravděpodobnost, s jakou se určitá individua vyskytují na určitých místech za určitých okolností a v určitých časech, představuje nový bod výkladu. Tato pravděpodobnost je dána životním stylem jedince. Životní styl zahrnuje rutinní, opakující se činnosti profesního a privátního (volnočasového) určení. Rozdíly mezi životním stylem lidí mají viktimgenní význam. Lidé se totiž liší v rizikovosti svého životního stylu. To konkrétně znamená, že různí lidé se různým způsobem vystavují nebezpečným situacím (rizikovým místům v rizikových časech, rizikovým osobám)“. [1]

Na větší či menší viktimmnost (což je riskantní chování potencionální oběti) mají vliv jako je pohlaví, fyzické dispozice, věk, rasa apod.

Uvedu možnou situaci: V noci někde v Praze u hlavního nádraží jde slečna, jež je oblečená velmi vyzývavě. Navíc je značně opilá a bez doprovodu. Taková žena může být snadnou obětí kdejakého násilníka či zloděje.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 OSOBNOST PACHATELE – KRIMINÁLNÍ OSOBNOST

4.1 Typologie osobnosti pachatele

Existuje celá řada forenzních typologií. Některé vycházejí z tělesné muskulatury a předpokládají duševní založení na kriminální jednání; jiné zas pracují pouze s malým počtem psychických charakteristik nebo kladou za důležité motivační pozadí a životní cestu. Využitelnost těchto typologií je rozličná v praxi. Rád bych uvedl typologii, jenž vznikla zobecněním celé řady autorských typologií osobnosti pachatele a v praxi je využitelná ve všech druzích uplatňování práva.

Obecná typologie disponuje pěti základními typy osobnosti pachatele, do kterých lze uvést kriminální populaci:

- I. Socializovaný typ (normální)
- II. Neurotický typ
- III. Psychopatický typ
- IV. Mentálně nedostačivý typ
- V. Psychotický typ

4.2 Socializovaný typ

Myšlenkové pochody a veškerá dynamika prožívání jsou srozumitelné, svědomí je utvořené a reakce na spáchaný čin odpovídají běžným představám (lítost, smutek, pocity viny, zhoršené sebevědomí, stres).

„... jeho motivace je průhledná, lze ji pochopit i z pohledu vnějších posuzovatelů (např. silné situační tlaky, nedbalostní pozadí, původně nezřetelné zákonné důsledky jednání, potlačení představy o kriminální povaze jednání a s tím související absence pocitu nekalosti a nepravosti).“ [1]

Oslovují jej prvky, které u jiných typů neúčinkují. Např. apelace na morálku, citové vazby k blízkým lidem apod.

4.3 Neurotický typ

Osoba pachatele má neurotické poruchy (úzkostlivé stavy, hysterie, dráždivá slabost, deprese...). Je téměř přirozené, že tyto neurotické prvky vcházejí i do kriminálního jednání. V této souvislosti je ovšem na místě zmínit se o motivačním charakteru jedince. Kriminální jednání je důsledkem neshod v rodině a velkých emočních bloků vůči svým blízkým. Kriminální jednání tudíž nesměruje proti společnosti, nýbrž proti rodině (přehlížení otcem, vysoká dominance matky, určitá netrpělivost vyplývající z prodlužované závislosti na rodičích, pocity viny apod.). A proč? Je to určitý druh reakce na emoční bloky, od kterých se chce osobnost distancovat, emočně se pročistit. Pokud bychom hovořili o způsobu spáchání činů, všimli bychom si typického „rukopisu“ pachatele. Např. amatérské provedení trestného činu, chaotický útěk, zanechání zřetelných stop, neúčelový charakter kriminálního jednání, tzn. např., že krade, aniž by kradené věci zjevně potřeboval či po nich toužil.

4.4 Psychopatický typ

Temperament a charakter sehrávají významnou roli při páchání trestních činů. A to jak v motivační konstelaci, tak v daném způsobu spáchání trestného činu.

Psychopatická osobnost je diagnostický termín. Jedná se o psychiatrickou diagnózu, která se užívá u osob, jejichž chování se jeví jako zvláštní, nápadité a svérázné. Dotyčný se vymyká běžnému standardu. Odborně se psychopatie označuje jako relativní trvalá porucha psychického stavu. A to porucha taková, že danému jedinci chybí běžné vlastnosti, jež mají normální lidé (např. chybí vyšší cit). V rámci kriminální populace mají psychopati v průměru 30% zastoupení. Jednání s psychopatickými typy je poměrně obtížné a bývá i v situacích uplatňování trestního práva. V praxi ovšem není příliš komplikované při minimální průpravě tento typ odhadnout.

4.5 Mentálně nedostačivý typ

Zde jde o typ pachatele, jehož osobnost oplývá nízkou inteligencí. Obecné rozumové schopnosti jsou nižší, než je obvyklostí. Laicky řečeno jde o „primitiva“. Jeho trestná

činnost nebývá promyšlená, je pro ni typická jednoduchost a přímočarost provedení trestného činu. Často se dopouští násilí, sexuálních útoků proti inadekvátním objektům (zvířata, děti), ve skupině pachatelů bývá vykonavatelem nápadů a iniciativy druhých. Určit tento typ pachatele je v praxi snadné. Nízkou sociální inteligencí, slovní vybaveností a způsob chování nelze přehlédnout. Je u něj předpoklad přejímání nekritického bezděčného názoru druhých.

4.6 Psychotický typ

Psychotickým typem osobnosti se mívá pachatel, jež v době spáchání trestného činu trpí nejtěžší podobou duševního onemocnění. Neboli psychózou. Dané spáchané činy tímto individuem jsou na první pohled nápadné svou bizarností, brutalitou, nesrozumitelností. To se vztahuje i k motivaci, jenž je podivná, nepochopitelná, zvrácená (např. zavraždí svou rodinu, protože se domnívá, že jeho rodina jsou chodící mrtvolky, roboti apod.). Uvedené příznaky jsou zásadním důvodem k přizvání soudního psychiatra nebo i psychologa. Jestliže se prokáže, že jde o psychotického pachatele, je exkulčován (zbaven viny) na základě své nepřičetnosti.

5 MOTIVACE KRIMINÁLNÍHO JEDNÁNÍ

„Motivace je ústředním problémem subjektivní stránky trestného činu. Rozborem motivace odpovídáme na otázku, proč se jedinec zachoval tak, jak se zachoval. Hledáme důvody, které by učinily jeho chování srozumitelným a pochopitelným pro vnějšího pozorovatele. Pojem motivace označuje vnitřní duševní proces, který vzbuzuje určité chování, udržuje ho v chodu a zaměřuje ho na konkrétní cíl. Motivace probíhá jako z části uvědomované a z části neuvědomované vnitřní dění. V tomto vnitřním dění se vzájemně „poměřují“ dva zdroje hybných sil. Jsou to motivy a incentive. Motivы jsou vnitřní pohnutky k jednání. Motívem jsou např. potřeby (primární, biologické a sekundární, sociální), zájmy, city, představy a fantazie apod. Incentivy představují vnější situační stimuly (okolnosti), které podněcují jedince k jednání. Vnějším stimulem (incentivou) v případě kriminální motivace může být např. lákavá příležitost bez rizika odcizit určitou věc nebo chování oběti před činem (tzv. provokující oběť nebo zúčastňující se oběť, které jsou vyčleňovány jako samostatné typy v jedné z nejznámějších psychologií oběti). Ve forenzním ohledu se problematika motivace uplatňuje ve dvou ohledech:

- *Zkoumání kriminální motivace v obecné (teoretické) poloze,*
- *Posuzování motivace v konkrétním kriminálním případě.“ [1]*

5.1 Zkoumání kriminální motivace

Dalo by se říci, že jde o psychologický ekvivalent kriminologického zájmu o různé příčiny kriminality. Kriminolog hledá příčiny, které produkují trestnou činnost a psychologové se zajímají o motivaci, která startuje trestný čin.

Zdá se, že se v podstatě každá pohnutka může stát za jistých okolností kriminogenní. Jedná se např. o potřebu jedince získat vyšší uznání, chybějící citové zázemí, nenávisť, vyšší city apod.

5.2 Praktické posuzování motivace trestného činu

Analýza motivace se uplatňuje zejména u závažných činů, jako jsou znásilnění, vraždy, zvrhlosti na dětech apod. V praxi se realizuje pomocí soudně znalecké psychologie. V zásadě platí, že každé jednání člověka, ať je jakékoliv, je motivováno. Z toho můžeme vyvodit, že neexistuje nemotivovaná trestná činnost. K serióznímu přezkoumání kriminální motivace patří několik důležitých kroků, jež musí soudní psycholog přezkoumat. Tj. diagnostický rozhovor s pachatelem, kde je určitá snaha odhalit typ pachatele a jeho profil. A také přezkoumání poznatků o průběhu činu.

Zejména u závažných trestných činů představuje odborný posudek velmi důležitý moment pro výsledné právní hodnocení případu.

6 NEBEZPEČNOST PACHATELE

Zde bych se rád připomenul k otázkám do budoucna. Jaká je pravděpodobnost, že pachatel spáchá podobný nebo stejný trestný čin znova? Touto a jinými otázkami se zabývá kriminální prognóza (předpověď, odhad budoucího vývinu). Historie nelže. Jsou domněnky a různé diskuze na toto téma, že pravděpodobně existují určité typy pachatelů, jež zůstávají lhostejní ke svému trestu. Trest se u nich mívá účinkem a jejich pobyt na svobodě je pro společnost značně riskantní. Zde se ovšem otvírá odborný problém. A to: Můžeme spolehlivě určit osoby, jež jsou schopny páchat trestný čin znova a znova? Vyjádřím sem svůj názor. Kriminální prognózování je velice složitá činnost, která musí neustále dokola promýšlet různé varianty a způsoby chování různých individuí dopředu, aby tak zamezila zbytečným smrtím, znásilněním apod. V kriminologii a vyšetřování trestných činů je pojmu jistota (že se stane to či to) jako šafránu. Proto si myslím, že nikdo z nás není schopen spolehlivě určit u jakéhokoliv pachatele stupeň nebezpečnosti pro chvíle budoucí. Navíc mám tak trochu pocit, že se prognózou snažíme trestat někoho za něco, co ještě nespáchal.

7 EMPIRICKÉ PROFILY PACHATELŮ

V současné době je pro zkoumání osob trestných činů příznačný odklon od obecných a teoretických koncepcí a jde se blíže směrem k detailnímu zkoumání konkrétního druhu trestného činu. Místo zjištění, která by platila pro pachatele vůbec, se hledají určité znaky, jež charakterizují pachatele určitých kriminálních jevů.

Tímto stylem vznikají empirické popisy pro typy pachatelů znásilnění, počítačových podvodů, loupežných přepadení atd.

Rád bych poukázal na následující stručné ukázky empiricky a deliktově orientovaných profilů pachatelů z různých druhů (ne všech) trestné činnosti.

7.1 Pachatelé sexuálního zneužívání dětí

Tato skupina netvoří jednotnou, charakteristickou skupinu. Tito sexuální devianti pocházejí ze všech společenských vrstev. Jsou různě vzdělaní a zastávají všechny možné profese. Dokonce i katoličtí knězi. Laicky řečeno: Může to být kdokoliv, koho denně potkáváme ve škole, v práci, v obchodě. Lidé s malým i velmi vysokým IQ. Jedná se o celé společenské spektrum, kde se tyto osoby mohou vyskytovat. Někdy se pedofily mohou stát sexuálně nenápadní lidé, kteří pedofilii používají ke zvládnutí stresu. Tato odchylka jim přijde vzrušující. Přijde jim sexuálně atraktivní zakoušet, co se nesmí, co je protizákonné. Tímto způsobem se zbavují i silných stresových situací jako jsou např. rozpad manželství, ztráta zaměstnání, domnělé přehnané nároky společnosti na jeho osobu nebo způsob napodobování vlastního sexuálního zneužívání v dětství. Určitá část deviantů navíc potřebuje ke svému uspokojení i sadistické pomůcky. Bereme-li v potaz malé dítě, jenž se teprve „rozkoukává“ po světě a je terčem sadistického sexuálního útoku, nemůžeme si nepovšimnout, jakou sobeckostí a chladnokrevností oplývá tento nebezpečný pachatel. Ovšem ne všichni se stávají devianty ve stresových situacích a podobných podmínkách. Určitá část pachatelů je od počátku svého sexuálního vývoje orientována na děti.

„Sexuální zneužívání

- *Je poměrně častý, ale málo oznamovaný a obtížně kontrolovatelný jev (oběti spíše mlčí, svědkové se zdráhají problém zveřejnit a řešit oficiálním způsobem,*

dokazování v trestním řízení je z mnoha důvodů komplikované, v soudním řízení pak dominují znalci psychiatři, sexuologové a psychologové),

- *Není vázáno na určitou sociální vrstvu, prochází napříč sociálním spektrem bez ohledu na materiální či vzdělanostní zázemí pachatelů,*
- *Naprostá většina pachatelů není duševně nemocná, tj. netrpí závažnou duševní chorobou, pro kterou by mohli být vyviněni. Řídí se svými úmysly, chtějí dělat to, co dělají,*
- *Mezi pachateli a oběťmi obvykle existují určité vztahy, ve statistikách jednoznačně převládá zneužívání známými pachateli, kteří pocházejí ze sociálního obalu oběti,*
- *Zneužívání dětskou obětí silně poškozuje po psychické stránce, u většiny zneužívaných dětí přetrvávají dlouhodobé nepříznivé následky, v dětství zneužívání chlapci se v dospělosti nápadně často sami stávají kriminálními. Vhodná péče o oběť je proto nezbytná,*
- *Pravděpodobnost recidivy je u pachatelů obecně vysoká, jejich náprava je obtížná, terapie zatím nepřináší spolehlivé odstranění sexuálního zájmu o děti.*

Snad nejznámější je typologie [...], která rozlišuje 4 typy pachatelů zneužívajících sexuálně děti.“ [1]

- I. Fixovaný pedofil
- II. Regresivní pedofil
- III. Agresivní, sadistický pedofil
- IV. Primitivní pedofil

7.1.1 Fixovaný pedofil

Je to osoba, která nikdy nebyla jinak orientována, než na děti jako své sociální a sexuální partnery. Nedokáže dosáhnout sexuálního vyvrcholení u osob, které už přesáhly pubertu. Děti miluje, dobře se s nimi identifikuje, láká ho jejich nevinnost, dětskost, zevnějšek. Sexuální kontakty s dětmi začne provozovat, až je důvěrně pozná, až zjistí, že jej děti berou mezi sebe a spřátelí se. Pak je chce zpravidla líbat a hladit. Násilí používá ve výjimečných případech. Tato osoba se diví, proč jí ostatní vyčítají takový vztah k dětem a neprožívá žádné pocity viny.

7.1.2 Regresivní pedofil

Je to osoba, jež původně prožila heterosexuální zkušenosti. Prošla si i normálním vývojem. Pak ale zpravidla došlo ke krizi (rozpad manželství, problémy v práci, velké psychické vypětí). K pedofilním kontaktům zde dochází hlavně jako k reakci na silné stresy. Preferuje dívky, jež nebydlí příliš blízko.

7.1.3 Agresivní, sadistický pedofil

Má sexuálně sadistické choutky a děti vnímá jako vhodný objekt k jejich realizaci. Má asociální vlastnosti, chování. Představuje jakýsi typ „lovce“, který si vytipuje vhodnou dětskou oběť, odláká ji od lidí do ústraní, kde jej nebude nikdo rušit a po znásilnění, případně zabití oběti tělo odhodí na nějaké osamocené místo. Naštěstí podle statistik nebývá nejčastějším typem pedofila.

7.1.4 Primitivní pedofil

Má sexuálně sadistické choutky a děti vnímá jako vhodný objekt k jejich realizaci. Má asociální vlastnosti, chování. Představuje jakýsi typ „lovce“, který si vytipuje vhodnou dětskou oběť, odláká ji od lidí do ústraní, kde jej nebude nikdo rušit a po znásilnění, případně zabití oběti tělo odhodí na nějaké osamocené místo. Naštěstí podle statistik nebývá nejčastějším typem pedofila.

7.2 Pachatelé sériového násilí

Vše nasvědčuje tomu, že kriminální jednání je výsledek agresivního přebujelého fantazírování a nikoli sexuální potřebou. Jde o pachatele, kteří dlouhou dobu před činem spřádají sadistické plány a fantazie, které je určitým způsobem naplňují a dodávají jim pocit spokojenosti. Fantazírování se později stává důležitou komponentou jejich osobnosti až na něm začnou být závislí. V osobnosti pachatele postupně dozrává touha být silný a mocný a zcela ovládnout oběť. Zdá se, že takovéto jednání je reakcí na dřívější ústrky a zneužívání, jež mohl pachatel prožít ve svém dětství v rodině. Podle autentických odpovědí jsou fantazie a snové představy až do první vraždy spíš nesouvislé. Nejvíce se zajímá o

usmrčení oběti. Později, po první spáchané vraždě, analyzuje minulý čin, přemýšlí, co by mohl vylepšit, aby to bylo ve výsledku ještě originálnější a dokonalejší. To vede k dalším a dalším vraždám. Stává se z něj sériový vrah. Následující slova jsou autentická z úst jednoho nejmenovaného sériového vraha: „*Už dlouho předtím, než jsem začal zabíjet, jsem věděl, jak to skončí. Mé představy byly příliš silné, příliš dokonalé a trvaly příliš dlouho.*“
[1]

7.3 Pachatelé telefonního teroru

Telefonní teror se stává výraznějším problémem asi od roku 1980. Rozlišují se tyto následující typy činů a pachatelů:

7.3.1 Obscénní telefonáty

Jedná se o sexuální obtěžování přes telefon, kdy se pachatel projevuje jako verbální erotik. Zavolá a chce mluvit o sexu, vzbudit zájem na druhé straně, přimět volaného k autoerotickým praktikám (nejčastěji ženu; ale i dítě). Často používá historku, že je jejich nový lékař – gynekolog. Prohodí nějaký odborný termín, aby mu oběť uvěřila a zkouší „diagnózu na dálku“.

7.3.2 Katastrofické telefonáty

Jejich hlavní podstatou je anonymně sdělit špatnou zprávu volanému. Jedná se o telefonáty typu: „Dobrý den... já jsem teď u autonehody... Váš muž měl autonehodu, má po havárii rozpárané břicho... už jsem zavolal sanitku, ale nevím jestli to přežije...“ Pachatel si libuje v šoku a úzkostlivých stavech volaných, v jejich momentálních extrémních depresivních a stresových situacích. Zkušenost s takovým telefonátem bývá i po delší době značně deprimující.

7.3.3 Výhružné telefonáty

Obsahem těchto telefonátů bývají různé výhružky, nadávky, jež jsou adresovány domnělým nebo skutečným hříšníkům. Lidem, kteří se něčím provinili nebo se volající snaží přimět k tomu, aby se cítili provinile. Jde tu o jakousi snahu přimět oběť k pokání a pykání. Často se to v praxi projevuje u vymahatelů pohledávek nebo u lidí, jež jsou vymáhání podrobováni a toto je způsob jak zastrašit vymahatele. Nepleťme si výhružné telefonáty s ohlášením o bombě např. na letišti. Toto je samostatný specifický problém a nespadá do oblasti telefonního teroru jako obtěžování po telefonu.

7.3.4 Kontrolní telefonáty

Volající figuruje jako „kontrolor“, který se ujišťuje, kde se zrovna oběť nachází. Telefon je pro něj jednoduchý, nenáročný a do velké míry účinný prostředek, jak získat přehled o pohybu dané osoby. V praxi jsou nejčastější telefonáty v partnerských vztazích, kdy např. náš kamarád zavolá naší manželce, nějak se představí a řekne účel telefonátu s tím nástinem, aby mu oběť řekla, kde se zrovna nachází popř. s kým. Někdy zas volající mlčí nebo naopak mění hlas atd. Typický pachatel častých kontrolních telefonátů bývá labilní povahy, životní outsider, který se příliš fixuje na partnerku, které nedůvěřuje, chybí mu sebedůvěra, životní elán a pozitivní myšlení. Tento typ telefonního teroristy bývá nejčastějším. Naštěstí zpravidla není nějak více nebezpečný, ale samozřejmě i zde jsou výjimky.

V prožívání těchto lidí (mám na mysli všechny typy telefonních teroristů ve větší či menší míře) – podle psychologa Mehrabiana – dominují tyto tři základní pocity:

- Pocit bezradnosti, nelibosti, životní nespokojenost
- Submise (pocit ovládané dirigované „figurky“), podřazenost
- Pasivita, nechut' cokoli řešit pozitivně, negace, stísněnost

Pomocí této agrese po telefonu se změní výše popsané negativní pocity na krátkou dobu na pozitivní. Pachatel se odpoutá od své reality a je dočasně „jinde“. Libuje si, že už není obyčejná „figurka“ k ničemu, ale dostává pocit, že je „někdo, kdo má celou situaci pod

kontrolou“. Na malou chvíli získá dobrý pocit zadostiučinění, pocit, že právě on má pravdu a takhle to musí být. Tato situace jej příjemně vzrušuje a dodává mu hodně nové energie. Zatímco v reálném životě se domnívá, že je společenská nula, je zvyklý poslouchat a ustupovat.

7.4 Pachatelé krádeží v obchodních domech

Zde se jedná o velmi pestrou a různorodou skupinu. Je zatím obtížné je vtěsnat do základních skupin. O to se pokusil tandem německých autorů J. Michaelise a J. Wagnera, kteří rozlišili pět následujících typů pachatelů krádeží v obchodních domech: [2]

1. Vývojový pachatel
2. Příležitostný pachatel
3. Recidivující pachatel
4. Pachatel v ekonomické tísní
5. Psychicky nemocný pachatel

7.4.1 Vývojový pachatel

Jedná se o děti a mládež do 21 let a pak osoby nad 60 let věku. Motivační pozadí je u těchto krádeží ovlivněno vývojovými faktory. U mladých pachatelů je to např. emocionální labilita, nezralost. A motivem bývá snaha o vlastní seberealizaci, uznání v „gangu“, touha po vzrušujících okamžicích, jež vhánějí adrenalin do žil nebo třeba krádež jako určitá forma protestu vůči někomu či něčemu. Starší osoby – ty nad 60 let staří nejsou tak častým jevem. U nich jde spíše o duševní nemoc. Např. poruchy paměti, ztráta orientace vyústující v bezděčný pokus o krádež.

7.4.2 Příležitostný pachatel

Statisticky jde o nejčastější typ pachatele. Jde vlastně o „normální“ lidi, kterým se vyskytla příležitost něco ukrást (nikdo je nesleduje, obchod není třeba opatřen bezpečnostními prvky proti krádeži, domnělá absence rizik krádeže apod.). Zdá se, že pachatelé jednají

podle momentálního impulsu zcizit zboží. Je to čin, který nebývá nijak příliš plánovaný dopředu.

7.4.3 Recividující pachatel

Neboli typ chronického zloděje. Dalo by se říci, že krádeže v obchodních domech tvoří část jejich životního stylu. Jsou to převážně osoby na okraji společnosti, jež kradou, aby zajistili své životní a existenční potřeby. (jídlo, alkohol – v jejich pojetí je to existenční potřeba, peníze na drogy aj.). Mají problémy žít normální život. Trestní postih u nich nemá žádný korektivní účinek. Jednoduše kradou dál, protože podle svého mínění musejí.

7.4.4 Pachatel v ekonomické tísní

Ke krádeži je právě přinutila ekonomická trhlina ve svých financích, která přetrvává delší dobu.

7.4.5 Psychicky nemocný pachatel

„Představuje nejspornější a nejdiskutovanější kategorii vzhledem k tekoucím hranicím duševního zdraví. Nejde přitom o zpochybňování jasných psychiatrických diagnóz. Pochybnosti vůči tomuto typu vzbuzují spíše podivné, hraniční a nezřetelné případy např. kleptomanie, mnohočetné osobnosti (multiple personality) či neurotických obsesí.“ [1]

8 STATISTIKA KRIMINALITY 2008 - HODONÍN

Pro bližší informovanost a pro přehled jsem si dovolil orientovat se na stránkách PČR a to konkrétně v jihomoravském kraji, odkud jsem si vybral okres Hodonín. Zhodnocení a porovnání ročního nápadu trestné činnosti (TČ) v okrese Hodonín:

	2006	2007	2008
Celkem trestných činů	2303	2116	2217
Objasněnost	59 %	61 %	59 %

Tab. č. 1 Počet spáchaných trestných činů v okrese Hodonín a procentuální objasněnost v letech 2006 až 2008 [9]

Největší podíl z celkového počtu trestných činů tvoří trestné činy majetkového charakteru. Z těch pak jsou to nejčastěji krádeže prosté. Jsou to zejména kapesní krádeže, krádeže věcí z vozidel a krádeže v obchodech. Ke krádežím prostým dochází nejčastěji na místech zvýšeného pohybu a koncentrace veřejnosti, jako např. supermarkety a obchodní centra. Ke krádežím vloupáním dochází nejčastěji v kancelářích, budovách soukromých firem a jiných objektech.

	2006	2007	2008
Vraždy	0	3	1
Násilné TČ	184	136	162
Mravnostní TČ	7	10	10
Majetkové TČ	1144	923	997
Krádeže vloupáním	415	314	343
Krádeže prosté	609	506	551
Drogové TČ	40	34	50

Tab. č. 2 Nejčastější charakter - způsob provedení TČ [9]

Násilné TČ - např. loupež, ublížení na zdraví, vydírání

Mravnostní TČ - např. znásilnění, pohlavní zneužívání, kuplířství

Majetkové TČ - např. krádeže, poškozování cizí věci, vloupání do vozidel

Hospodářské TČ - např. krácení daně, úvěrový podvod, zpronevěra

ZÁVĚR

V jednotlivých kapitolách jsem se snažil co nejvíce přiblížit problematiku osobnosti pachatele. Je to neustálý „běh na dlouhou trať“, jak je z mé práce patrné. V zásadě platí, že každý z nás je individuální osoba s vlastním přístupem k životu a ne vždy a na každého platí navrhované koncepce. Rád bych stanovil závěry, k nimž jsem na základě studia psychologických postulátů osobnosti pachatele trestného činu dospěl.

Osobně jsem dospěl k názoru, že nejčastěji dochází k trestnému činu u materiálně orientovaných jedinců, dále pak u jedinců řešících existenční problémy a sexuálních deviantů.

Ježíš Kristus řekl: „Ať první hodí kamenem ten, jež je bez viny.“ A myslím, že měl pravdu. Ruku na srdce, trůfám si říct, že každý z nás někdy porušil nějaký zákon. Ať už méně, jako např. pokuta za parkování nebo třeba i více. Člověk se rodí jako čistá bytost, jež je postupně konfrontována se zákonem. A záleží na každém z nás, na našem vycování, na lidech, s nimiž se stýkáme a na kvalitě našeho života jako takového, zda-li se posuneme za pomyslné právní bariéry. Zcela určitě mohu říci z vlastní zkušenosti, že se plnohodnotný život dá žít bez porušování zákonů. Jde jen o naši psychiku vyrovnávat se s každodenním stresem v této konzumní společnosti a nenechat se vyvést z míry.

Jsem přesvědčen, že všechny zde uvedené poznatky celkově pomohou pracovníkům PKB k lepší orientaci v praxi.

ZÁVĚR V ANGLIČTINĚ

In each chapter I have tried as much as possible to bring the issue of offender personality. It is a constant "run on the long-term", as seen from my work. In fact, each of us is an individual person with their own approach to life and not always and not for everyone proposed conceptions apply. I would like to set out the conclusions which I, on the basis of psychological studies of personality postulates of offender, drew. Personally, I took the view that most crime occurs in materially-oriented individuals, as well as in individuals that deal with existential problems, and sexual deviants.

Jesus Christ said: "You who are without blame, throw the stone." And I think he was right. Honestly, I dare to say that each of us has ever broken a law. Whether a little like getting a parking fine or even more. People are born as pure beings, who are in time confronted with the law. It depends on each of us, on our manners, on people we come together and the quality of our life itself, if we break the legal barrier. Certainly I can say from my own experience that we can live full life without breaking laws. It's all about dealing of our psyche with everyday stress in this consumer society and not to let us put out of countenance.

I believe that all this knowledge will help PKB workers with better focus on practice.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 431 s. ISBN: 80-86473-86-4
- [2] SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí*. 1. vydání. Praha : Eurounion s.r.o., 1996. 134 s. ISBN : 80-85858-30-4
- [3] SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. 1. vydání. Praha : Portál, 2003. 114 s. ISBN : 80-7178-846-5.
- [4] LAUCKÝ, Vladimír. *Technologie komerční bezpečnosti II*. 1. vydání. Zlín : Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2004. 122 s. ISBN : 80-7318-231-9
- [5] KOUDELKOVÁ, Anna. *Psychologické otázky delikvence*. Praha : Victoria Publishing, 1995. ISBN : 80-7187-022-6.
- [6] Ministerstvo vnitra. *Statistiky : Kriminalita* [online]. c2005 , poslední změna 29. ledna 2008 [cit. 2008-05-23]. Dostupný z WWW:
<http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2007/12_00_1.xls>.
- [7] Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Pojem kriminologie*. [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/kriminologie.html>>.
- [8] SVOBODA, Jiří. *Pachatel trestného činu a subjekt skutkové podstaty trestného činu*. [s.l.], 2002. 2 s. Seminární práce. Dostupný z WWW: <<http://www.seminarky.cz/Pachatel-trestneho-cinu-a-subjekt-skutkove-podstaty-trestneho-cinu-3094>>.
- [9] ZÁMEČNÍK, Petr. *Hodonín – Statistika kriminality 2008*. [s.l.], 2008. 1 s. Dostupný z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/hodonin-statistika-kriminality-2008.aspx>>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MČ	Místo činu
TČ	Trestný(é) čin(y)
PKB	Průmysl komerční bezpečnosti
PČR	Policie České republiky
TZ	Trestní zákon

SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK

Tab.1 – *Počet spáchaných trestných činů v okrese Hodonín a procentuální objasněnost v letech 2006 až 2008 [9]*

Tab.2 – *Nejčastější charakter - způsob provedení TČ [9]*